

*Менчак І.В.,
аспірант юридичного факультету,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,
м. Київ, Україна,
e-mail: menchakiv@krok.edu.ua,
ORCID: 0009-0002-6751-405X*

ПРАВА ЛЮДИНИ У КОНТЕКСТІ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У ДЕРЖАВАХ ЄС

Повномасштабна війна РФ проти України призвела до безпрецедентної хвилі вимушеної міграції українських громадян. З метою оперативного реагування на гуманітарну кризу Європейський Союз активував Директиву Ради Європейського Союзу від 20 липня 2001 року 2001/55/ЄС «Про про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому» [2], що забезпечила українцям право на проживання, працю, освіту, медичну допомогу та соціальне забезпечення.

Так, за офіційними даними Євростату станом на 31 березня 2024 року статусом тимчасового захисту у країнах Європейського Союзу користується 4,2 млн українців [3].

Однак, попри нормативне закріплення базових прав, на практиці українські біженці стикаються з низкою системних порушень і обмежень у їх реалізації.

Водночас, найчастіше порушуються або обмежуються:

- право на працю, гарантоване статтями 15 Хартії основних прав ЄС [1] та 23 Загальної декларації прав людини;
- право на соціальне забезпечення та достатній життєвий рівень (ст. 34 Хартії основних прав ЄС);
- право на недискримінацію (ст. 21 Хартії основних прав ЄС);
- право на освіту та рівний доступ до освітніх послуг (ст. 14 Хартії основних прав ЄС).

У більшості країн ЄС, незважаючи на юридичну можливість працевлаштування, українці стикаються з небажанням роботодавців укладати з ними трудові контракти. Причинами є невизначеність строків тимчасового захисту, мовні бар'єри, складність визнання дипломів, а також побоювання роботодавців щодо довгострокової зайнятості таких працівників.

У результаті право на працю фактично набуває номінального характеру:

воно існує де-юре, але реалізується лише частково де-факто. З одного боку, це відображає логіку тимчасового характеру перебування – такий підхід не створює умов для постійної міграції і потенційно стимулює повернення громадян в Україну після завершення війни. З іншого боку, це суперечить сутності прав людини, які мають бути гарантовані незалежно від тривалості чи політичної доцільності перебування особи на території приймаючої держави.

Для мінімізації вказаних порушень доцільно реалізовувати комплекс правових, інституційних та дипломатичних заходів:

- гармонізація механізмів визнання кваліфікацій українських фахівців на рівні ЄС;
- спрощення процедур доступу до ринку праці через міждержавні угоди між Україною та окремими державами-членами ЄС;
- інформаційна підтримка роботодавців щодо статусу осіб під тимчасовим захистом та гарантій їх працевлаштування;
- моніторинг недискримінаційних практик з боку держав-членів та роботодавців;
- дипломатичне лобювання Україною розширення можливостей для українських громадян у сферах, що є взаємовигідними для обох сторін.

Раціональним компромісом між принципом тимчасовості та необхідністю ефективної реалізації прав людини може стати ініціювання Україною видачі довгострокових робочих віз для українських громадян на підприємствах оборонно-промислового комплексу держав ЄС. Такий підхід дозволить:

- забезпечити українським біженцям стабільне працевлаштування та передбачуваний правовий статус;
- задовольнити потреби країн-партнерів у кваліфікованій робочій силі в стратегічно важливих галузях;
- сприяти посиленню обороноздатності України через залучення її громадян до виробництва оборонної продукції, яка безпосередньо використовується для захисту держави.

Після завершення війни ці особи зможуть повернутися в Україну з набутими знаннями та технологічним досвідом, що стане потужним ресурсом для відновлення вітчизняної економіки, зокрема оборонної галузі. Такий механізм не лише гарантує повагу до прав людини, а й сприяє реалізації національних інтересів України у межах європейського правового простору.

Проблематика реалізації прав людини у контексті міграційних процесів потребує комплексного підходу, що поєднує гуманітарний, правовий і стратегічний виміри. Досвід українських біженців у державах ЄС засвідчив, що навіть за наявності належної нормативної бази ефективність гарантій прав людини значною мірою залежить від політичної волі, адміністративної практики та готовності приймаючих суспільств до інтеграції тимчасово переміщених осіб.

Право на працю, як ключовий елемент соціальної самореалізації людини,

у випадку українських громадян нерідко має формальний характер, що зумовлено тимчасовістю правового статусу та обережністю європейських роботодавців. Така ситуація створює ризик фактичного звуження змісту та обсягу прав, гарантованих міжнародними актами, і суперечить принципу ефективного забезпечення прав людини.

Водночас політична та демографічна доцільність тимчасового перебування українців у країнах ЄС має і позитивний вимір для самої України – потенціал для повернення громадян після перемоги, збагачених новими знаннями та професійним досвідом. Перспективним напрямом може стати вироблення взаємовигідної моделі співпраці, за якої Україна лобіюватиме на рівні ЄС створення програм довгострокового працевлаштування українців у стратегічних секторах, зокрема оборонно-промислового комплексу.

Реалізація таких підходів сприятиме не лише повнішому забезпеченню прав українських біженців, а й посиленню економічної та безпекової взаємозалежності між Україною та ЄС, що, у свою чергу, поглибить інтеграційні процеси й утвердить європейські цінності прав людини як реальний, а не декларативний стандарт.

Список використаних джерел:

1. Charter of Fundamental Rights of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/UK/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT>.
2. Директива Ради Європейського Союзу від 20 липня 2001 року №2001/55/ЄС «Про про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому». URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Direkt_ES_2001_55.pdf.
3. Офіційний сайт Євростату. People under temporary protection stable at 4.2 million. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240508-2>.